

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK (TİCARET HUKUKU)
ANABİLİM DALI**

**TÜRK HUKUKUNDA MUHATAP BANKANIN
İNCELEME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KAPSAMI**

Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi

Esra KAYA

Ankara – 2008

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK (TİCARET HUKUKU)
ANABİLİM DALI**

TÜRK HUKUKUNDA MUHATAP BANKANIN İNCELEME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KAPSAMI

Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi

**Dönem Projesi Danışmanı
Prof. Dr. İsmail KIRCA**

Ankara – 2008

GİRİŞ

1. ÇEK ANLAŞMASININ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

1.1 GENEL OLARAK ÇEK ANLAŞMASI

1.2 ÇEK ANLAŞMASININ YOKLUĞUNDA MUHATAP BANKACA YAPILMASI GEREKENLER

1.2.1 ÇEK BEDELİNİN ÖDENMEMESİ

1.2.2 İHTAR VE MERKEZ BANKASINA BİLDİRİM

2. ÇEKİN KARŞILIĞININ OLUP OLMADIĞININ İNCELENMESİ

3. ÇEKİN GEÇERLİ BİR ÇEK OLUP OLMADIĞININ İNCELENMESİ

3.1 GENEL OLARAK ŞEKİL ŞARTLARI

3.2 ÇEKİN SAHTE VEYA TAHRİF EDİLMİŞ OLMAMASI

4. İBRAZIN SÜRESİNDE YAPILIP YAPILMADIĞININ İNCELENMESİ

5. ÇEKİ İBRAZ EDENİN YETKİLİ HAMİL OLUP OLMADIĞININ İNCELENMESİ

6. ÇEKİN ÖDENMESİNE ENGEL OLACAK DİĞER HUSUSLAR BAKIMINDAN İNCELENMESİ

6.1 CAYMA BAKIMINDAN

6.2 ÖDEME YASAĞI

6.3 İPTAL

6.4 İHTİYATİ TEDBİR KARARININ VARLIĞI

6.5 HESAP ÜZERİNDE REHİN BULUNMASI

6.6 HESAP ÜZERİNE HACİZ VEYA TEDBİR KONULMASI

KAYNAKÇA

- BAHTİYAR, Mehmet: Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul
- BATTAL, Ahmet: Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2005
- DOĞANAY, İsmail: Türk Ticaret Kanun Şerhi, C.II, B.2, Ankara 1981
- DOMANIÇ, Hayri: Karşılıksız Çek, İstanbul 1983
- EREN, Fikret: Çekin Kanuni Himayesi. BATİDER yayımları. No:32, s.120
- ERİŞ, Gönen: Açıklamalı-İçtihatlı TTK, Kıymetli Evrak ve Taşıma, C.2, Ankara 1988.
- GÖLE, Celal: Çek Hukuku, Ankara 1989.
- İNAN, Nurkut: Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk-Karşılıksız Çek-Çekin Çalınması- Ankara 1981.
- İNAN, Nurkut; KIVANÇ, Serpil: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin Çeke İlişkin Kararları Sempozyumu, Ankara 1984, s.127vd.
- KENDİGELEN, Abuzer: Çek Hukuku, İstanbul 2006.
- KALPSÜZ, Turgut (Erem, Faruk-Çelebican,Gürgan): İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, B.2 Ankara 1974.
- KARAYALÇIN, Yaşar: Ticaret Hukuku III. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), Ankara 1970.
- MALKOÇ, İsmail; GÜLER, Mahmut: Çek Yasası ve Senetlerle İşlenen Suçlar, Ankara 1990.
- NARBAY, Şafak: Çekten Cayma Ve Ödeme Yasağı, İstanbul 1996.
- ÖZTAN, Fırat: Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1976.
- ÖZTÜRK, Hanife: Kıymetli Evrakın Ziyayı ve İptali ,Ankara 1990.
- POROY, Reha/ TEKİNALP, Ünal: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, İstanbul 2007.
- REİSOĞLU Seza: Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara 1998.

SELÇUK, Sami: Özel Belgede Sahtecilik/Dolandırıcılık/İnancı Kötüye Kullanma Suçları İle İlgili Ceza Genel Kurulunun Bir Kararı Üzerine (Yargutay Der. Ocak-Nisan 1995, s.58vd.).

ŞİMŞEK, Edip: Hukukta Ve cezada Ticari Senetler, Ankara.

TEKİL, Müge: Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 1997.

GİRİŞ

Ticari hayatımızda birçok faydası olan çekin, ülkemiz uygulamasında önemli bir yer barındırdığı, bununla beraber birçok sorunu da beraberinde getirdiği yadsınamaz bir gerçektir. Bir ödeme aracı olarak çek, sürat ve güven özelliğiyle büyük bir işleve sahiptir. Bu özelliğini sarsacak konulardan biri de muhataba ibraz edilen çekin, muhatabın incelemesinden geçtikten sonra ortaya çıkan ödenemezlik halleridir. Türk Hukukunda muhatap bankanın inceleme yükümlülüğünün kapsamına ait temel düzenlemeler, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda ve 3167 sayılı "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun"da yer almaktadır.

Türk Hukuk sisteminde banka veya özel finans kurumları çekte muhatap olma yetkisine sahiptir. Bu sebeple çeklerle ilgili yapılan düzenlemelerde muhatap kurum önemli bir yer işgal etmekte ve düzenlemelerin de merkezinde bulunmaktadır. Çek hukuku ile ilgili yapılan yasal düzenlemeler, çek uygulamasının kötü niyetle kullanımını önlemekte ve böylece çekin ekonomik fonksiyonunu yerine getirmesini temin etmektedir. Bu durumda anılan düzenlemelerle muhatap açısından öngörülen yükümlülüklerin tespiti büyük önem arz etmektedir.

Muhatap, kendisine ibraz edilen bir çeki ödemedi önce, bazı incelemeler yapmak zorundadır. Bu incelemeler yapılırken, çekin ödenmesine engel oluşturan bir hususun varlığı halinde, çek bedelinin ödenmesinden kaçınılması gerekir. Aksi takdirde muhatap, gerekli özeni göstermeksizin

yaptığı bu ödemeyi sonradan keşidecinin hesabına yansıtamayacak, yani borç olarak kaydedemeyecektir. ¹

Bu anlamda olmak üzere muhatap öncelikle keşideci ile aralarında bir çek anlaşmasının bulunup bulunmadığını ve ibraz edilen çekin karşılığının mevcut olup olmadığını araştıracaktır (TTK 695 Çek K. 4/II). Aynı şekilde muhatap banka kendisine ibraz edilen senedin geçerli bir çek olup olmadığını (TTK 708), çeki ibraz edenin yetkili hamil sıfatını taşıyıp taşımadığını da (TTK 567,702,713) incelemelidir.

Nihayet çekin ödenmesine engel olacak başkaca bir hususun, örneğin ziya gerekçesine dayalı olarak mahkemece verilmiş bir men kararının (TTK 730/I-b.20 uyarınca TTK 669) veya bizzat keşidecinin vermiş olduğu TTK 711/III hükmüne dayalı bir ödemeden men talimatının ya da ibraz süresi geçirilmiş bir çeki ilişkin cayma beyanının (TTK /I) bulunup bulunmadığını da muhatap banka incelemekle yükümlüdür.²

Bu inceleme yükümlülüğü açısından çekin, üzerine çek keşide edilen hesabın bulunduğu şubeye ibraz edilmesi ile muhatabın başka bir şubesine ibraz edilmesi arasında hiçbir fark yoktur. Gerçi çek hesabı açılan şube dışındaki bir şubeye ibraz halinde, bu şubenin hesap sahibinin (ya da yetkili temsilcisinin) imzasını kontrol etmesinde zorluklarla karşılaşacağı şüphesizdir. Ancak bu durum muhatabı imza kontrolü yapma

---

¹ KENDİGELEN, Abuzer: Çek Hukuku, İstanbul 2006, s.192.

² KENDİGELEN, s.193

yükümlülüğünden kurtarmayacağı gibi, Çek Kanununun 4/II fıkrası uyarınca muhatap banka, başka bir şubesine ibraz edilen çeki de kanunen işleme koymak ve karşılığı bulunduğu takdirde ödemek zorundadır. Anılan bu düzenleme kapsamında artık muhatabın gerekli incelemeyi yapmak için uygun tedbirleri almakla da yükümlü olduğu kabul edilmelidir.³ Bu yükümlülükleri, çalışmamızla daha kapsamlı bir şekilde açıklamaya çalışacağız.

---

³ KENDİGELEN, s.193-194.

1. ÇEK ANLAŞMASININ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

1.1. GENEL OLARAK ÇEK ANLAŞMASI

TTK madde 695'te *"bir kimsenin çek keşide edebilmesi için muhatap bankanın elinde keşidecinin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması ve keşidecinin bu karşılık üzerinde çek keşide etmek suretiyle tasarruf hakkını haiz bulunacağına ilişkin muhatapla keşideci arasında açık veya zımni (örtülü) bir sözleşmenin mevcut olması şarttır. Şu kadar ki; bu hükümlere riayetsizlik halinde senedin çek olarak muteber olmasına hanel gelmez.."* hükmü yer almaktadır.

Banka ile keşideci arasında mevcut olması gereken⁴ çek anlaşması, açık veya zımni bir şekilde yapılabilir(TK.m.695/l). Ancak uygulamada esas olan, bu çek anlaşmasının yazılı bir şekilde yapılmasıdır. 3167 sayılı Çek Kanununun 3. maddesi uyarınca, bankalar, müşterilerine çekle işleyecek hesap açarken ve çek karnesi verirken bu işlemlerin gerektirdiği basiret ve itinayı göstermeye mecburdurlar. Bu mecburiyetin bir sonucu da çek anlaşmasının yazılı olarak yapılmasıdır. Yalnız, kanun koyucu, çek anlaşmasının zımnen yapılabileceğini de kabul ettiğinden (TK.m.695/l) yazılı şekil şartı bu anlaşmanın geçerlilik şartı değildir.⁵

---

⁴ "TTK.nun 695/l. maddesinde sözü edilen açık veya zımni anlaşma muhatap banka ile müşterisi çek keşidecisi arasındaki sözleşmedir. Bu anlaşmada çek lehdarının taraf olması söz konusu değildir" (Y.11.HD. 10.12.1986, E.6004/K.6708).Karar için bkz. Adalet Dergisi 1987, S.1, s.143 vd.

⁵ GÖLE , s.91

Maddenin ikinci cümlesine göre, çekin geçerliliği keşideci ile banka arasında bir çek anlaşmasının bulunmasına bağlı değildir.⁶ Yargıtay da birçok kararında, çek anlaşması yapılmamış da olsa çekin geçerli olduğu sonucuna varmıştır. Önemli olan çekin ödenmek üzere bankaya ibrazında çek anlaşmasının ve karşılığının bulunmasıdır.⁷ TTK 695/1. fıkrasında da çek anlaşması olmadan düzenlenen bir senedin, kanunun öngördüğü zorunlu unsurları kapsamayı kaydıyla çek hükmünde sayılacağı kabul edilmiştir. Bu anlamda, kanun koyucu, çek anlaşmasını, çekin zorunlu unsurları arasında saymamıştır.⁸

Muhatap bankaya, ödeme için süresi içinde ibraz edilen çek, banka tarafından basılan veya bastırılan bir kağıt üzerine yazılmış ise, kural olarak o çeki ilişkin, keşideci ile muhatap banka arasında bir çek anlaşmasının bulunması gerekir. Bu çek yaprağı üzerinde keşidecinin muhatap banka nezdindeki hesap numarası bile bulunabilir(3167 sayılı Çek K.m3/l). Yalnız, “çek anlaşması” bu çek tedavülde iken sona ermiş olabilir. Hatta keşideci çek anlaşması olmayan bir hesabı için herhangi bir kağıt üzerine dahi çeki düzenleyebilir veya muhatap banka nezdinde hiç hesabı olmadığı halde yine matbu olmayan bir çek yaprağı üzerine çek keşide edebilir.⁹

---

⁶ TEKİL, Müge: Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 1997, s.17,121.

⁷ KALPSÜZ , Turgut (Erem, F. ,Çelebican, G.): İktisadi Ve Hukuki Yönden Çek , Ankara 1970,s.101 vd. , İNAN, Nurkut: Karşılıksız Çek s.105. Aksi görüş için bkz. Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 1981, C.11, S.2 s. 127.132 vd.

⁸ GÖLE, Celal; Çek Hukuku, Ankara 1989, s. 90

⁹ GÖLE, s.97

Ticaret Kanunumuzda düzenlenen bu hükümlerle, ticari yaşamda yaygın bir şekilde kullanım alanı bulan çekle kamusal güven duygusu sağlanmak istenmiştir.¹⁰ Hamil, çeki kabul ederken, muhatap bankaya ibraz ettiğinde, keşidecinin üzerinde tasarruf olanağına sahip karşılık bulunduğu ve bu karşılığında muhatap banka tarafından ibraz anında ödeneceği inancındadır. Bu inanç çekin dolaşımını sağlayan güven duygusudur.¹¹

1.2 ÇEK ANLAŞMASININ YOKLUĞUNDA MUHATAP BANKACA YAPILMASI GEREKENLER

1.2.1 ÇEK BEDELİNİN ÖDENMEMESİ

Muhatap bankaya süresinde, ödeme için ibraz edilen çekler, keşideci ile muhatap banka arasında geçerli bir çek anlaşması olmadığı gerekçesiyle, karşılığı olsa bile¹² hamiline ödenmeyecek ve muhatap banka ödememe nedenini bu çeklerin üzerine yazacaktır (3167 sayılı Çek K. m.5). Muhatap banka, bu çeklerin üzerine , “Süresi içinde ibraz edilmesine rağmen çek anlaşması olmadığından ödenmemiştir” şeklinde bir neden yazmalıdır.¹³

Muhatap banka keşideci ile arasında geçerli bir çek anlaşması olmamasına rağmen bu tip bir çek bedelini hamiline ödeyecek olursa, keşideci ile kendisi arasında zımni bir çek anlaşmasının doğduğu ve bunun süreklilik arz

---

¹⁰ MALKOÇ, İsmail;GÜLER, Mahmut: Çek Yasası ve Senetlerle İşlenen Suçlar, Ankara 1990 , s.35

¹¹ ÖZTAN, Fırat: Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1997, s. 622-623.

¹² İNAN, , s.105; İNAN-KIVANÇ, agb., s.137

¹³ GÖLE, s.98

etmeyen bir anlaşma olduğu kabul edilebilir.¹⁴ Böyle bir durumda, muhatap banka tanıdığı bir müşterisi olan keşideciyi, karşılıksız çek keşide etmesi durumundan kurtarmak için ödeme yoluna gitmektedir.

Çek anlaşması olmadığı için ödenmeyen bir çek üzerine muhatap bankanın ödememe nedeni yazmasından sonra, hamili, o çekin keşidecisi dahil müracaat borçlularını takip ederek hakkını arayabilir. Keşidecinin çek düzenlediği hesapta yeterli karşılık olmasına rağmen çekin geçerli bir çek anlaşması olmadığı için ödenmemesi, muhatap bankayı keşideciye karşı sorumlu kılmaz. Bu durumda, muhatap bankanın çek hamiline ödeme yapmaması çek anlaşmasının yokluğu gibi haklı bir nedene dayanmaktadır.¹⁵

1.2.2 İHTAR ve MERKEZ BANKASINA BİLDİRİM

Çek anlaşmasının yokluğu nedeniyle muhatap bankaya süresi içinde ibraz edilmesine rağmen ödenmeyen çeklerin “karşılıksız çek” hükmünde sayılıp sayılmayacakları konusunda, gerek Türk Ticaret Kanunu gerekse 3167 sayılı Çek Kanununda herhangi bir açıklık yoktur.¹⁶

---

¹⁴ SELÇUK, Sami ; Özel Belgede Sahtecilik/Dolandırıcılık/İnancı Kötüye Kullanma Suçları İle İlgili Ceza Genel Kurulunun Bir Kararı Üzerine (Yargutay Der. Ocak-Nisan 1995), s.266. Karş. İNAN, s.105.

¹⁵REİSOĞLU Seza: Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara 1998 , s.34; SELÇUK, agm., s.266

¹⁶ GÖLE, s.98

Karayalçın'a göre, geçerli bir çek anlaşması mevcut olmadığı için tahsil edilemeyen çekleri karşılıksız çek hükmünde saymak gerekir.¹⁷ Çünkü bu çekler, keşideci ile muhatap banka arasında geçerli bir çek anlaşması olmadığı için karşılıksız kalmışlardır.¹⁸ Çek anlaşmasının bulunmaması, karşılıksızlığı da kapsayan daha ağır durumdur. Bu çeklerin karşılıksız çek hükmünde sayılması kötü niyetli keşideciler açısından da önemlidir. Zira geçerli bir çek anlaşması olmadığı için ödenmeyen çekler karşılıksız çek hükmünde sayılmayacak olursa, tedavüle çıkardığı bir çekinin karşılıksız kalacağını anlayan keşideci, karşılıksız çek keşide etmenin hukuki ve cezai sonuçlarından kurtulmak için, muhatap banka nezdindeki çek hesabını kapatmanın yollarını araştıracaktır. Muhatap bankanın basiretsiz davranarak keşidecinin çek hesabını tedavüldeki çek kendisine ibraz edilmeden kapattığı hallerde ise, kötüniyetli keşideciler amaçlarına ulaşmış olacaklardır.¹⁹

Süresi içinde ibraz edilmiş olmasına rağmen geçerli bir çek anlaşması olmadığı için ödenmeyen çekleri, "karşılıksız çek" hükmünde saymak ve keşidecileri hakkında karşılıksız çek keşide etmenin hukuki ve cezai müeyyidelerinin uygulanmasını öngörmek mantıklı gözükmele beraber, sonucun, ayrıca 3167 sayılı Çek Kanunu açısından da değerlendirilmesi gerekir; 3167 sayılı Çek Kanunu, muhatap bankaya, kendisine ibraz edilen bir çekin karşılıksız çıkması halinde, bazı mükellefiyetler yüklemiştir. Buna göre bu mükellefiyetler, ibraz tarihini izleyen 10 gün iş günü içinde, hesap sahibine iadeli taahhütlü mektupla, kendisine ait bütün çek defterlerini aldığı bankalara geri vermesini, keşideciye ihtar (m.8) ve T.C Merkez Bankasına

---

¹⁷ KARAYALÇIN, Yaşar: Ticaret Hukuku III. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), Ankara 1970 s.281; İNAN, s.105; REİSOĞLU, s115,170.

¹⁸ İNAN, s.105 ve 107.

¹⁹ GÖLE, s. 98.

bildirme (m.9) şeklinde özetlenebilir. Keşidecinin ise, karşılıksız çek keşide etmenin hukuki ve cezai sonuçlarından kurtulmak için düzeltme hakkı bulunmaktadır (m.8, 16/II). 3167 sayılı Çek Kanunundaki karşılıksız çek keşide edilmesi ile ilgili bu hükümlerin uygulanabilmesi ise, her şeyden önce muhatap bankanın keşidecinin kim olduğunu ve adresini bilmesini gerektirir. Oysa, keşideci ile muhatap bankanın keşidecinin kim olduğunu bilebilmesi ve gerekli ihtar yapabilmesi güçtür. Kendisine herhangi bir ihtar yapılmayan keşidecinin düzeltme hakkını nasıl kullanabileceği de açık değildir. Bu yüzden bu gibi durumlarda, keşideci hakkında şartları varsa Türk Ceza Kanununun dolandırıcılığa ilişkin hükümlerinin uygulanması daha isabetli olabilir. Yalnız, uygulamada herhangi bir kağıt üzerine çek düzenlenmesine genellikle rastlanmadığından, böyle bir durumla karşılaşılması az bir ihtimaldir.²⁰

Buna karşılık süresi içinde ibraz olunan ancak geçerli bir çek anlaşması olmadığı için ödenmeyen çek, muhatap banka tarafından basılan veya bastırılan bir kağıt üzerine yazılmışsa, keşidecinin kim olduğu muhatap banka tarafından bilinmektedir. Zira, muhatap banka, o çek yaprağını keşidecisine daha önce aralarında mevcut olan çek anlaşmasına istinaden vermiştir. Dolayısıyla bu tip bir çekin keşidecisi hakkında, 3167 sayılı Çek Kanununun karşılıksız çek keşidesine ilişkin hükümleri kolaylıkla uygulanabilir. Ayrıca, karşılıksız kalan çek bedelinin azami üç yüz milyon

---

²⁰ GÖLE , s.99-100.

lirasının muhatap banka tarafından hamiline ödenmesi gerekmektedir. (3167 sayılı Çek K. m.10/I).²¹

Öte yandan, bankalar tarafından basılan veya bastırılan bir kağıt üzerine yazılan bir çekin, geçerli bir çek anlaşması olmadığı gerekçesiyle ödenmediği, dolayısıyla karşılıksız kaldığı durumlarda çek hamilinin uğradığı zararlar için muhatap bankayı dava etmesi de mümkündür. Çünkü, bir çek hesabının kapatılması halinde, muhatap banka durumu T.C Merkez Bankasına bildirmeli²² ve keşideciye teslim ettiği kullanılmamış çek yapraklarını da geri almalıdır. Muhatap banka için söz konusu olan bu zorunluluk, 3167 sayılı Çek Kanununun 2. maddesinde bu işlemler için özel olarak öngörülen itinalı ve basiretli hareket etme yükümlülüğünün bir sonucudur. Muhatap banka bu sorumluluktan ancak, kullanılmayan çeklerin geri alınmasında bir kusuru olmadığını ispat ederek kurtulabilir. Çek hesabının kapatılmasında kusuru olmadığı takdirde sorumlu olmamalıdır.²³

---

²¹ GÖLE ,s.100.

²² 3167 sayılı Çek Kanununa ilişkin 1 nolu Tebliğ, m.3/IV.

²³ GÖLE ,s.100.

2. ÇEKİN KARŞILIĞININ OLUP OLMADIĞININ İNCELENMESİ

TTK 695. maddesine göre, bir çekin keşide edilebilmesi için, ilk koşul olarak muhatabın elinde, keşidecinin emrine tesis edilmiş bir karşılık bulunması gerekir. Bu husus aynı zamanda, muhatap bankanın, çekin ibrazında da incelemesi gereken bir unsurdur. Çekte bedel daima bir para olacağından, karşılığın da nakit olması gerektiği kuşkusuzdur. Karşılık, keşidecinin bankada açtığı bir mevduat hesabı olabileceği gibi, kendisinin veya 3. bir şahsın hesabından virman suretiyle belli bir hesaba aktarılan para ya da bankanın açtığı belli limitli kredi hesabı olabilir. Bazı hallerde bankaların müşterilerine açtıkları kredinin (açık kredi) de, yasal anlamda bir karşılık olmaktadır.

TTK'nın 695. maddesinde karşılığın para olması gerektiği konusunda bir açıklık yoktur. Ancak, bedelin herhalde nakit olduğuna dair yargısal ve bilimsel görüşlerde bir sözbirliği mevcuttur. Bu nedenle ne kadar sağlam olursa olsun, rehin veya tahsil cirosu ile bankalara verilen ticari senetlerin karşılık sayılması doğru olmaz. Bu halde;

a) Muhatap banka nezdinde keşidecinin herhalde çek bedelini tamamen ödeyecek miktarda bir karşılık bulundurmak zorundadır.

b) Karşılık herhalde para ile ifade edilebilen tasarruf edilebilir bir değer olmalıdır. Tedavülde olmak ve Türk parasının kıymetini korumaya ilişkin

yasa ve kararla ters düşmemek kaydıyla yabancı menşeli para veya altın bulundurmamak aynı sonucu doğurur.

c) Karşılığın, çekin keşide edildiği tarihte değil, en geç ibraz tarihinde hazır bulundurulması gerekir. Aksi görüşü savunanlar, çekin ödeme aracı olmaktan çıkarılıp bir kredi senedi haline getirileceğini ifade etmektedirler.²⁴ Oysa karşılığın çekin keşide tarihinden sonra olmakla beraber ibraz gününde hazır bulundurulması çek hamili için herhangi bir zarara yol açmamakta yine de çekin işlevi gerçekleşmiş olmaktadır. Bu durumda meydana gelmeyen bir zarar için keşideciyi hukuki ve cezai yönden sorumlu tutmanın dayanağı olmadığı görüşü savunulmaktadır.²⁵ Benzer bir olayda Yargıtay CGK. 23.1.1967 gün ve 23/13 sayılı kararında "keşideciye isnat olunan karşılıksız çek suçunun unsurlarının mevcut olmadığı" kabul edilmiştir²⁶.

Bu sonuca götüren diğer bir neden, ETK. da karşılığın çekin keşide edildiği tarihte mevcut olması arandığı halde, TTK. 695. maddesinde böyle bir hükme yer verilmemiş olmasıdır. Nitekim Yargıtay 12. HD. 3.7.1970 gün ve 7718/7433 sayılı kararında da "çekle ödemede bulunabilmek için, keşidecinin muhatap bankada hesabı ve bu hesapta karşılık paranın bulunması gerektiği" kabul edilmek suretiyle dolaylı olarak karşılığın ödeme zamanındaki varlığına işaret edilmiştir.

---

²⁴ KARAYALÇIN, s. 13. Aksi görüş için, ÖZTAN, s. 654. İNAN, s. 30.

²⁵ ŞİMŞEK, Edip: Hukukta Ve cezada Ticari Senetler, Ankara s.405

²⁶ ŞİMŞEK, Edip: Hukukta Ve cezada Ticari Senetler, Ankara s.405

d) Çekin yalnız bir kısım karşılığı mevcut ise muhatap, bu miktarı ödemekle yükümlüdür. (TTK.695/2) Bu hususta muhatapla keşideci arasında özel bir anlaşmanın varlığı aranmaz. Banka çekin tüm bedelini ödeyecek durumda olmadığı nedenine dayanarak kısmen ödeme isteğini reddedemez. Aynı zorunluluk hamil için de geçerlidir. TTK. 730/8. maddesi gereğince bono ve poliçelerde olduğu gibi çek hamili de kısmi ödemeyi kabul etmek durumundadır. Yükümlülük keşideci açısından bağlayıcıdır.

e) Çekin karşılıksız veya karşılığında fazla bir bedel için keşide edilmesi, onun çek olma niteliğini etkilemez. Daha açık deyim ile yasal koşulları bulunduğu takdirde, karşılığı olmayan çekler de geçerlidir.

Bu kural, TTK.695. maddesinde *“...bu hükümlere riayetsizlik halinde senedin çek olarak muteber olmasına hâlel gelmez”* şeklinde açıklanmıştır.

Bu çeşit bir çekte geçerlilik, önemli sonuçlar doğurmaktadır: Öncelikle denilebilir ki, böyle bir çeki muhatap banka ödemek zorunda değilse de, lehtara karşılığını ödeyerek keşideci hesabına alacak kaydetmek hakkını haizdir. Aynı şekilde karşılığı aşan çek bedeli için de durum böyledir. Muhatap banka, öteden beri ilişkide bulunduğu müşterisinin iktisadi durumunu yakından tanımakta, ödeme gücü ve tutumu konusunda yeterli bilgilere sahip bulunmaktadır. Bu durumda muhatap, müşterisini güç durumda bırakmamak, karşılıksız çek keşidesinin yaptırımları ile karşı karşıya, getirmemek düşüncelerinden hareket ederek çeki ödeyebilir.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 1983 tarihli bir kararına göre²⁷, *Karşılıksız çekin ödenmemesi, bankaların seçeneği içinde olmakla beraber, muhatap banka müşterisi keşideci ile yapmış olduğu çek anlaşması nedeniyle onun kredisini ve itibarını düşünerek karşılıksız bir çeki dahi çek hamiline ödeyerek sonra kendi müşterisi olan keşideciye rücu edebilir. Banka havaleyi kabul ettikten sonra keşideci artık havaleden rücu edemeyeceğinden ödemeyi yapan bankayı sorumlu tutamayacağı gibi ödenen tutar kadar bankaya karşı sorumludur.*

f) Nedeni ne olursa olsun, çek karşılığının ibraz gününden önce keşideci tarafından çekilmesi, onu karşılıksız çek keşidesinin doğurduğu hukuki ve cezai sorumluluktan kurtarmaz. Aynı zamanda bir kambiyo senedi olan çekten dolayı objektif eksiklikler dışında iyi niyetli hamile karşı, kişisel defiler yapılamayacağından, keşidecinin bu eylemi, karşılıksız çek keşide etmenin bütün sonuçlarını doğurur. Kesin bir ödeme aracı ve karşılıklı güvence ilkesine dayanması itibariyle bu sonuç, çekler bakımından doğal sayılmalıdır.

g) Karşılık ödenebilir özellikte olmalıdır. Bilindiği gibi çekin belli ve sınırlı ibraz süreleri vardır. Buna rağmen keşideci ibraz süresi içinde henüz vadesi gelmemiş mevduat hesabına çek keşide edebilir mi? Keşidecinin bu davranışı, muhataba karşı vadeden rücu anlamında olup, bankanın çek karşılığını ödemesi gerekmektedir. Nitekim vadeli mevduat sahiplerinin böyle bir hesap tarzından cayarak paralarını çekmelerine yasal bir engel

---

²⁷ 11. H.D. 24.6.1983, E. 83/3125-3302

yoktur. Aynı davranış anlatılan olay için de geçerlidir.²⁸ Ödenebilirlik kuralı daha ziyade tasarrufu olanaksız mevduatlar için söz konusudur. Örneğin, iflas masasına intikal etmiş haciz veya temlik edilmiş, konkordato oranını aşan mevduat hesabı yasal anlamda karşılık sayılamaz.

TTK.695. maddesinde karşılığın bulunması (şartı) olarak tanımlanmış olmakla beraber, bu unsur çekin geçerliği açısından olmayıp, ödeme zorunluluğu bakımından önemlidir. Dolayısıyla muhatap banka çekin ibrazı sonucunda ödeme yapmadan önce karşılığının varlığını incelemekle de yükümlüdür.

---

²⁸ Aksi görüş için EREN, Fikret: Çekin Kanuni Himayesi. BATİDER yayınları. No:32, sh.120

3. ÇEKİN GEÇERLİ BİR ÇEK OLUP OLMADIĞININ İNCELENMESİ

3.1 GENEL OLARAK ŞEKİL ŞARTLARI

TK. 692'ye göre çek, çok sıkı şekil şartlarına bağlanmıştır. Çek, bu sıkı şekil şartlarını ihtiva etmiyorsa havale hükmündedir. Dolayısıyla bir havalenin çek sayılabilmesi için, yazılı şekilde yapılması ve aynı kanunun 693/2 ve 3 hükümleri saklı kalmak şartıyla, çekte şekil şartları denilen aşağıda sayacağımız unsurları içermesi gerekir. Yine, aynı zamanda 3167 sayılı Çek yasasının 3.maddesi ile yeni öğeler getirilmiştir.

Buna göre muhatap banka kendisine ibraz edilen senedin geçerli bir çek olup olmadığını incelemek için TTK 692; 693 ve Çek K 3/II' ye dayanacaktır. Buna göre; TTK 692'ye göre Çek :

- *“Çek ” kelimesini ve eğer senet Türkçeden başka bir dille yazılmış ise o dilde “Çek ” karşılığı olarak kullanılan kelimeyi ihtiva etmelidir.*
- *Kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi için havaleyi ihtiva etmelidir. Çek yalnızca nakde ilişkin bir havaledir. BK 'daki havalenin aksine, çekte nakit ödemesi için yapılan havalede, ödenecek meblağın kesin olarak tayin edilmesi gerekir. Çekte yazılan meblağın yazı ile veya rakamla ifade edilmesi mümkündür. Meblağın hem rakam, hem de yazı ile ifade edilmesi ve aralarında farklılık olması halinde, yazı ile gösterilen bedel esas alınacaktır (TTK.730).*

Meblağın tayin edilebilir olması tek başına yeterli olmamakla beraber aynı zamanda her türlü şarttan da arındırılması gerekir. Bu itibarla, havalenin çek hüviyetini iktisap edebilmesi için, sadece tayin edilebilir olması yeterli değildir. Tayin edilebilen yani muayyen bir nakdin ödenmesi için talimat ve havaleyi içeren, fakat bazı şartların yerine getirilmesine veya gerçekleşmesine bağlı kılınan bir ödeme emri, çek mahiyetinde olmayıp, adi havale hükmündedir.

- *Çeki ödeyecek olan muhatabın ad ve soyadını ihtiva etmelidir.* Çünkü çek bir havale olduğundan, üçlü bir ilişkiye dayanır; Havale eden (keşideci) , lehtar ve muhatap. Ancak, çek, hamile de düzenlenebileceğinden (TK.697) bu üç şahıstan lehtarın çekte belirtilmemiş olması, muamelenin geçerliliğini etkilemez, ancak diğer iki tarafın, yani keşideci ile muhatabın mutlaka senette bilinmesi, belirtilmiş olması gerekir.

Muhatabın belirtilmemiş sayılması, çekte hiçbir muhatap belirtilmemek suretiyle gerçekleşebileceği gibi, mevcut olmayan, hayali bir muhatap belirtmek suretiyle de mümkündür. Her iki halde de muamele eksik kabul edilir ve çek doğmamış sayılır. Mutlak surette muhatapsız veya hayali muhataba hitaben düzenlenmiş bir çek, hakiki ve hukuki manada bir çek olmayıp, sadece lehtarın keşideci zimmetinde söz konusu meblağ nispetinde alacağı olduğuna dair bir karine teşkil edebilir. TK 694. maddeye göre, çek ancak bir banka üzerine keşide edilebilir. Kanunumuzun tabiriyle, çeklere muhatap olma ehliyeti, yalnızca bankalara aittir. Bankadan başka gerçek

veya tüzel bir kişi üzerine keşide edilen çek, BK' daki havale hükmündedir (TK.694/II).

- *Ödeme yerini ihtiva etmelidir.* Kanunen ve kural olarak çek, ödeme yerini de içermelidir (TKK 692/IV). Fakat ödeme yerinin belirtilmemiş olması, senedin çek vasfını kazanmasına engel değildir. Eğer senede muhatap olarak belirtilen "banka" kelimesinin yanında bir yer ismi de yazılmışsa, örneğin, *Türkiye İş Bankası Bahçekapı* denmişse, burası ödeme yeri sayılır ve senet Bahçekapı'da ödenir (TK. 693/II). Bu maddenin ikinci cümlesine göre muhatabın adı ve soyadı yanında birden fazla yer gösterdiği takdirde, örneğin, yukarıda muhatap olarak zikredilen *Türkiye İş Bankası* ibaresi yanında ayrıca İstanbul, Ankara, Eskişehir yahut Bahçekapı, Beyoğlu, Sirkeci gibi birkaç yer isminin gösterilmesi durumunda, çek, ilk gösterilen yerde ödeneceğinden, buradaki muhatap veya şubesine ibraz edilmelidir.

Uygulamada, muhatabın unvanı yanında birkaç yer ismi gösterilmiş olmaktan ziyade, bir yerde birden fazla şubenin bulunması söz konusu olabilir. Bu takdirde, şayet bu şubeler içinde muhatap bankanın merkez şubesi de bulunuyorsa, güçlük çıkmaz ve TK. 693/2'deki açıklığa dayalı olarak, çek merkez şubesine ibraz edilir ve burada ödenir. Fakat durum böyle olmayıp ödeme yeri olarak gösterilen yerde, muhatap bankanın merkezi bulunmuyorsa, TK.693/2'nin son cümlesinden istifade ile merkeze müracaat edilemez. Diğer taraftan ödeme yeri olarak gösterilen mülki birlikte birkaç şube bulunduğu ve ödemedede bulunacak şube kesin olarak tayin

edilmemiş olduğundan, şu veya bu şubeye müracaat için bir kıstas ve sebep de mevcut değildir.

Böyle bir çek geçerli midir? Bono ve poliçelere nazaran çekte ödeme yerini tayin konusunda çok titiz davranmayan TK.693 karşısında, çeki bu halde de geçerli kabul etmek, yerinde olacaktır.

Senedi ödeyecek şubenin tayinine gelince, çeklerde de uygulanabilir olan TK. 667'nin senet hamiline yüklediği, muhatabın ticaret yerini veya meskenini arama mükellefiyetinden esinlenerek, kıyas yolu ile çek hamiline, ödeme yeri olarak gösterilen mülki birlikte bulunan çeşitli şubelerden hangisinin ödemeye yetkili ve zorunlu olduğunu araştırmak mükellefiyetinin yüklenmesi düşünülebilir. Bu da mümkün olmadığı takdirde, yine TK. 693/2'den yararlanarak, ödeme yerinden başka bir mülki birlikte bulunmasına rağmen, merkez şubeye müracaat veya TK.628/2'ye istinaden ve muhatabın bulunmadığı gerekçesiyle protesto ve rücu yoluna gidilebilir.

Senette ödeme yeri özel olarak gösterilmemiş, muhatabın unvanı yanında herhangi bir yer de yazılmamışsa, üçüncü hal çaresi olarak çek, muhatabın iş merkezinde ödenmek üzere düzenlenmiş sayılır. Örneğin, senette sadece *Yapı ve Kredi Bankası A. Şirketi* denmiş, ayrıca bir yer ismi zikredilerek bir şube tayin ve tespit edilmemişse, çek, bu bankanın merkez şubesinde ödenir.

- *Keşide gününü ve yerini ihtiva etmelidir.* Zorunlu olan bu hususun varlığını da muhatap banka incelemekle yükümlüdür. Buna göre çekte keşide yeri gösterilmemişse, keşidecinin ad ve soyadının yanında yazılı olan yer dahi, keşide yeri sayılır (TTK 693/son). Keşide yeri çekte, matbu olarak gösterilebileceği gibi, el yazısı, daktilo ve kaşe vurmak suretiyle de belirtilebilir. Keşide tarihi ise genellikle çekin üst tarafına yazılır. Bu tarih, çekin ön yüzünde olmak koşuluyla, keşidecinin imzasının yanında veya üstünde de yazılabilir.

- *Keşidecinin imzasını ihtiva etmelidir.* Bir çekin düzenlenmesi iki tarafa da yetki veren, yani muhataba belirli ve sadece çeki elinde bulunduran kimseye, çekte gösterilen meblağ kadar paranın ödenmesi ve çekte lehtar olarak ismi geçen veya çeki elinde bulunduran hamile de, çekteki meblağı muhataptan tahsil yetkisi veren bir tasarruf olduğundan ve sonuç olarak bu döngünün sağlanmasında keşidecinin baş aktör olması sebebiyle, çekin keşideci tarafından imzalanmış olması şarttır.

İmzanın şekli ve hükmü hakkında ise poliçe ve bonoya müteallik hükümler çek hakkında da uygulanır. Buna göre çekte keşidecinin el yazısı ile imzası bulunmalıdır. Keşidecinin ayrıca isim ve soyadının yazılması gerekmez. Yazılmış olması ise çekin niteliğini etkilemez. Buna karşılık BK 388'e göre alınmış vekalet ve temsil yetkisi koşuluyla da, çeki keşideci adına vekil veya temsilci imzalayabilir. Bu durum tüzel kişilerde ise yetkili kişinin imzasıyla geçerlidir. Vekalet veya temsilcinin temsilnamesinde kambiyo senedi düzenleme için özel yetki bulunmalıdır. İmza senedin ön yüzündeki havale

beyanını onaylar biçimde çekin sağ alt tarafında, (alt orta veya alt sol) atılabilir. Eğer ad, soy ad yazılmışsa bu yazının okunmaması veya yanlış yazılması sonucu etkilemez. Dolayısıyla burada asıl olan imzadır. Ancak keşideci çekle işleyecek hesap açarken bankada örnek bir imza atmalıdır. Bu hesapla ilgili çek düzenlenirken de aynı imzanın kullanması gerekmektedir aksi halde muhatap bankanın hukuki ve cezai sorumluluğu doğmaz. Hesap birden fazla kişiye ait olursa çek birden çok kişi tarafından imzalanabilir. Çekte parmak izi kullanılamaz, imzanın elle atılması gerekir. Gözleri görmeyenler, TTK m.668/son fıkrasına göre çek düzenleyebilirler. Bu hükme göre körlerin çek düzenlerken atmış oldukları imzaların usulen tasdik edilmesi gerekir.

İmzanın nasıl olacağı kanunda düzenlenmemiş olmakla beraber parafında²⁹ kullanılabileceği kabul edilmelidir.³⁰

TTK da sayılan bu zorunlu öğeler dışında ayrıca Çek K. madde 3'de de çekin geçerliliğine etki edecek zorunlu öğeler vardır. Çek Kanununun bu maddesine göre, çek defterlerinin baskı şeklinin esasları, çek defterlerinin her yaprağına yazılacak çek hesabının bulunduğu şubenin adı, hesap numarası ve hesap sahibinin vergi kimlik numarası, bankaları tarafından Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına bildirilmelidir. Ancak, hesap sahibinin vergi kimlik numarası hariç olmak üzere bunların çek defterlerine yazılmamış olması veya bankalarca baskı şekline ilişkin esaslara aykırı davranılması çekin geçerliliğini etkilemez.

---

²⁹ Sadece baş harf konularak atılan imza.

³⁰ MALKOÇ,GÜLER, s.26.

Çek Kanunundaki bu genel düzenleme içersindeki öğelerin eksikliğinin çekin geçerliliğini etkileyip etkilemediği doktrinde tartışmalı olmakla beraber³¹, Çek Kanunundaki açık ibareyle, sadece hesap sahibinin vergi kimlik numarasının bulunmasını zorunlu bir öğe olarak görülmüş onun dışındakilerin çekin geçerliliğine herhangi bir etkisi bulunmadığı belirtildiği anlaşılmaktadır. Bu öğelerin eksikliğinin çekin geçerliliğini etkilememesinin yanında, muhatap bankaya Çek Kanununun 2.maddesi uyarınca bankaların, çekle işleyecek hesap açarken ve çek defteri verirken basiretli davranma ve gerekli özeni gösterme bağlamında bir yükümlülüğü olduğunu ve bu yükümlülüğün ihlali halinde ise, Çek K. m.15 uyarınca para cezasına çarptırılacağını tekrar söyleyebiliriz.

3.2 ÇEKİN SAHTE VEYA TAHRİF EDİLMİŞ OLMAMASI

Muhatap banka çek anlaşması dolayısıyla, keşideciye karşı ödenmek üzere kendisine ibraz edilen çeki, imzanın gerçek ve muhtevanın tahrifattan arı olup olmadığı açısından kurallara uygun ve itinalı şekilde kontrol etmek borcunu da yüklenmiştir. Bu mecburiyet basiretli iş adamı gibi davranmanın gereğidir.³²

Dolayısıyla muhatap banka çek bedelini öderken, kendisine ödeme için ibraz edilen çekin sahte veya tahrif edilmiş olup olmadığını da incelemelidir. Nitekim, TTK m. 724'e göre, keşidecinin, kendisine bırakılan çek defterini iyi

---

³¹ GÖLE, s.24-25.

³² ÖZTAN, s.1107

saklamamış olması gibi bir kusurun isnadı dışında, sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından doğan zarar muhataba ait olur.

Çekin sahte olması ile çekin tahrif edilmiş olması kavramlarını birbirinden ayırmak gerekir. Çekin sahte olması, bir bütün olarak veya üstündeki imza ya da imzalarla beyanların sahte olmasını ifade etmektedir. Keşideci veya cirantaların imzalarının taklit edildiği hallerde, imza dolayısıyla çekin sahte olduğu açıktır. Keşideciden çalınan boş bir çek yaprağının sonradan doldurulup kullanılması halinde ise, çekin tümü sahtedir.³³ Bu gibi durumlarda, keşidecinin imzasının da sahte olacaktır.³⁴

Çekte tahrifat ise çekin unsurlarının, üzerindeki imza veya beyanların ilgililerin tümünün rızası olmaksızın değiştirilmesi, silinmesi ya da kazılmasını ifade eder. Çeke sonradan gerçek dışı unsurların veya beyanların eklenmesi halinde de sahte değil tahrif edilmiş bir çek söz konusu olur.³⁵

Buna göre sahte veya tahrif edilmiş bir çekin, hamile muhatap bankaca ödenmesinden dolayı doğacak nihai hukuki sorumluluk çeki sahte veya tahrif edilmiş olarak düzenleyen kişi olmakla beraber, muhatap banka da, bu durumu basiretli bir iş adamı gibi göz önünde bulundurması yükümlülüğü sonucu TTK m. 724' e göre sorumludur. Sahte veya tahrif edilmiş çeki düzenleyen kişinin kim olduğunun tespit edilemediği, bulunamadığı veya

---

³³ GÖLE, s.149

³⁴ İNAN, s.34

³⁵ İNAN, s.34

ödeme gücünün olmadığı gibi durumlarda, sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesinden dolayı doğacak zarar muhatap bankaya aittir.

Ancak muhatap bankanın ödeme yapmadığı ya da ödeme yapmış olmasına rağmen bu ödeme yüzünden keşidecinin herhangi bir zararının olmadığı durumlarda TTK m. 724 uygulanmamalıdır.³⁶

Muhatap banka geçersiz çeki ödeme mecburiyetinde değildir; ödeyecek olursa, keşideciye karşı sorumlu olur. Muhatap bankanın ödeme mükellefiyetini düzenleyen 3167 sayılı Çek Kanununun 4/1. fıkrasında da bu mükellefiyet bankaya, bir çekin ödeme için kendisine ibraz edilmesi haline verilmiştir. (göle s.143). Ödenmemesi halinde ise ne keşidecisi ne de muhatabı aleyhine bir borç doğmaz.³⁷

---

³⁶ İNAN, s.118 vd.

³⁷ REİSOĞLU, s.51.

4. İBRAZIN SÜRESİNDE YAPILIP YAPILMADIĞININ İNCELENMESİ

Çekin ödenmesinin diğer bir koşulu onun muhataba ibrazıdır. Çek ödeme aracı olmakla beraber aynı zamanda bir kambiyo senedir ve bu gibi senetlerde yansıyan hak senede sıkı sıkıya bağlıdır.

TTK.708'deki "*ibraz edilmelidir*" söylemi ile yine 620. maddedeki "*ibraz mecburdur*" söylemi, senedin bankaya ibraz edilmeden ödenmeye zorlanamayacağı anlamını ifade etmektedir. Dolayısıyla, ibrazı, senedin ödenmesinde zorunlu unsurlardan biri olarak görmek kanunun emridir.

Çekin ödenmesindeki ibraz koşulu, meşru hamil ya da yetkili temsilci tarafından süresi içinde muhataba yapılmalıdır. Dolayısıyla muhataba yapılan ibraz sonucu muhatap bu ibrazın süresinde yapılıp yapılmadığını incelemek zorundadır.

Muhatabın kim olduğu Ticaret Kanununda açıkça düzenlenmemiştir. Tartışmalı olan bu husus³⁸ Çek Kanununda açığa bağlanmış ve 4.maddesinde muhatabın, çekle işleyen hesabın açıldığı bankanın şubesi değil, banka tüzel kişiliği olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle ibraz, muhatap bankanın hesabın olduğu şubesine veya başka bir şubesine yapılabilir. Hesabın olduğu şubeye ibraz halinde, karşılık varsa ödeme yapılır. Başka

---

³⁸ REİSOĞLU, s.156.

şubeye ibraz halinde ise, provizyon istenmek suretiyle ödeme yapılabilir (Çek K.4/II).

İbrazdan söz edebilmek için, muhatap bankanın hesabın bulunduğu veya diğer herhangi bir şubesine çekin fiilen tevdi gereklidir. Ödeme için telefonla veya noter aracılığıyla ihbarda bulunma ibraz yerine geçmez.³⁹ Keza Yargıtay⁴⁰ çekin süresinde bankaya ibraz edildiği bankadan alınan cevabı yazı ile kanıtlanamaz demektir. Bunun dışında çekin başka bir bankaya ibrazı , 'ödeme için ibraz' değil , 'tahsil cirosu' veya 'senedin iskontoya tabi tutulması talebi' niteliğindedir. Takas odasına ibraz da bazı yazarlara göre ödeme için ibraz sayılır (TTK. 710).⁴¹

Çekin bankaya ödeme talebiyle verilmesi halleri çekin ibrazını oluşturur. İbrazın gerçekleşmesi için ibraz tarihinin çekin üzerine yazılması da zorunludur. Yargıtay bir kararında⁴² dayanak çekin bankaya ibraz şerhi varsa da, tarihi çek üzerinde belirtilmediğinden takip alacaklısı, borçluya yönelemez demektir.

Çekin ödenmesi için ibrazı gereklidir, bu ibrazın da, çekte vade olmadığından kısa ibraz süreleri içerisinde muhataba yapılması gereklidir. Bu durum muhatapın çekin ödenmesinde, inceleme yükümlülüğünün bir

---

³⁹ TD. 10.5.1973, 1241/2166, (RKD. 1973, Sa: 9, sh.343) , " İbraz süresinin sonuna kadar uygun şekilde ibraz edilmeyen bir çekin, ibraz süresinin son günü hamil tarafından telefonla ve noter yoluyla yapılan ve kanunen muhatapı bağlamayan talebe uyularak bankaca bloke veya teyit edilmesi, muhatap açısından basiretli bir tacirden beklenmeyecek bir durum teşkil eder."

⁴⁰ 12. HD. 12.9.1994 10282/10310 Aynı şekilde 12. HD. 16.12.1994 15911/16215 Eriş, 95, sh.112.

⁴¹ BAHTİYAR, Mehmet:Kıymetli Evrak Hukuku , s.124.

⁴² 12.HD. 30.3.1993 863/5603 YKD 199, s. 547.

diğer unsurlarındandır. Buna bağlı olarak ibraz sürelerini çekin keşide edildiği yer ve ödeneceği yere göre üç ayrı duruma ayırarak inceleyebiliriz.

İlk durumda; çek keşide edildiği yerde ödenecek ise ibraz süresi **10 gündür**. Keşide ve ödeme yeri derken kastedilen “yer”, ilçe sınırlarını ifade eder.⁴³ Ancak bir büyükşehir belediyesinin sınırları içinde kalan farklı ilçeler aynı yer kabul edilir. Bununla birlikte Yargıtay, bankacılık uygulamasını takip ederek genellikle aynı il sınırlarında kalan ilçeleri aynı yer kabul etmektedir. Bu on günlük süre çekin üzerinde gösterilen keşide gününü izleyen günden itibaren başlayan keşide günü hesaba katılmaz. Son gün tatile denk gelirse, ibraz süresi bir sonraki güne tekabül eder.

İkinci durum olan *1 aylık* ibraz süresini ikiye ayırarak inceleyebiliriz.

a) Aynı ülkede fakat farklı şehirlerde ise: Ülke içersinde, herhangi bir şehirde keşide edilen bir çek yine ülke içersinde fakat başka bir şehirde ödenecekse, örneğin İzmir’de keşide edilen bir çek Ankara’da ödenecekse bu çekte ibraz süresi keşide tarihinden itibaren bir aydır.

b) Aynı kıtada fakat farklı ülkelerde ise: Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede keşide edilen bir çek, keşide ve ödeme yerleri aynı kıtada ise yine 1 ay içersinde ibraz edilmelidir. Ancak bir Avrupa ülkesinde keşide edilip de Akdeniz’de kıyısı bulunan bir ülkede ödenecek olan ya da Akdeniz’de kıyısı bulunan bir ülkede keşide edilip bir Avrupa ülkesinde ödenecek olan çekler aynı kıtada keşide edilmiş ve ödenmesi şart kılınmış çeklerden sayılır ve

---

⁴³ BATTAL, Ahmet: Kıymetli Evrak Hukuku, s.151.

bunlarda da ibraz süresi 1 aydır.⁴⁴ Tüm bu sürelerin tespitinde ise esas olan keşide yeri ile ödeme yeridir.

Son olarak; bir ülkede keşide edilen çek, bir başka kıtada bulunan diğer bir ülkede ödenecekse ibraz süresi 3 aydır.⁴⁵

Keşide tarihinden önce ibraz edilen çekler de ibraz edildiği tarihte ödenmelidir. Muhatabın ödeme, hamilin de ibraz için keşide tarihini beklemesi gerekmez (TTK. 707/II).

TTK. m. 708'nci maddesinde muhataba ibraz edilmelidir ibaresi yer almaktadır. Bu ibare ibraz şubesi konusunda değişik görüşlere yol açmaktadır.

Bir görüşe göre⁴⁶, yasal ibraz süresi içerisinde çek sadece çekte yazılı muhatap bankaya ibraz edilmelidir. Bu görüş sahipleri çekin tahsil için bir başka bankaya ve hatta muhatap bankanın bir başka şubesine bile ibraz edilemeyeceğini ileri sürerlerken TTK. 708'nci maddedeki muhataba ibraz edilmelidir hükmünü emredici kabul etmektedirler.⁴⁷

---

⁴⁴ MALKOÇ, GÜLER, s.21.

⁴⁵ POROY s. 256, ÖZTAN s. 626 , KARAYALÇIN s.91.

⁴⁶ MALKOÇ, GÜLER, s. 21.

⁴⁷ 11. HD 10.5.1973 gün , 1241/2166 sayılı kararında ‘‘Çekin ibraz süresi içerisinde muhataptan başka bir bankaya ibrazı ve bu bankanın muhataptan provizyon sorması TTK. yönünden ödenmek üzere muhataba ibraz sayılmaz’’ demek suretiyle bu görüşe işaret etmiştir.

Bir diğerk görüş sahiplerine göre ise, çekin muhatap bankadan başka bir bankaya da ibraz edilip tahsil edilmesinin olanaklı olduğunu ileri sürmektedirler.⁴⁸

Bu görüş sahipleri, TTK'nın 708. maddesindeki düzenlemenin emredici bir hüküm olmadığını, nitekim 710. maddede öngörüldüğü üzere *“çekin bir takas odasına ibrazı, ödeme için ibraz yerine geçer”* biçimindeki düzenlemenin görüşlerinin dayanağı olduğunu savunmaktadırlar.

Süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilen bir çekin, karşılığı ve çek anlaşması varsa, muhatap bankaca hamiline ödenmesi zorunludur. Kanun koyucu Çek K. 4/l. fıkrasında, çekin ibraz edildiği anda muhatap bankaca ödenmesinin zorunlu olduğunu ifade etmiş, bu zorunluluğu hiç yerine getirmeyen ya da geciktiren bankaların ağır para cezasına çarptırılmalarını yine Çek K. madde 15'te dile getirmiştir.

İbraz süresi geçtikten sonra kendisine ibraz olunan ve karşılığı ile geçerli bir çek anlaşması mevcut bulunan bir çeki, eğer keşidecisi caymamışsa, TTK m.711/II' ye göre ödeyip ödememe konusunda takdir hakkına sahiptir. Muhatap banka sorumluluk altına girmez. Fakat TTK 711/I' e göre çekten caymış olmasına rağmen, muhatap banka, hamiline ödeme yapacak olursa, keşideciye karşı sorumlu olur.⁴⁹ Bununla beraber, kanun koyucu tarafından öngörülmemiş olmakla beraber, muhatap bankanın en çok o çekin ibraz

---

⁴⁸ DOĞANAY, İsmail: TTK Şerhi, 2. Cilt, Ankara 1981 s. 1654

⁴⁹ İNAN-KIVANÇ, s.146.

süresinin bitiminden itibaren altı ay içinde bu ödemeyi yapması, bu sürenin aşılması halinde ise herhangi bir ödeme yoluna gitmemesi yerinde olur.⁵⁰ TTK m.726/l' e göre, çekin ibraz süresi içinde ödenmemesi halinde hamilin keşideci dahil müracaat borçlularına başvurma hakkı, o çekin ibraz süresinin bitiminden itibaren altı ay geçmekle zamanaşımına uğramaktadır.

Sonuç olarak, muhatap banka yapmadığı ödeme dolayısıyla, keşideci ile hamilin zararlarını karşılamak durumundadır. Muhatap bankanın keşideciye karşı olan sorumluluğun kaynağı aralarındaki çek anlaşmasıdır. Çek hamiline karşı olan hukuki sorumluluğu is, 3167 sayılı Çek Kanununun 4/l. , 15. ve 16/l. fıkralarının ihlali dolayısıyla, haksız fiile dayanır.

Muhatap banka Çek K. m.10/l' e göre, süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde her çek yaprağı için üç yüz milyon liraya kadar ve kısmen karşılığının bulunması halinde ise bu miktarı her çek yaprağı için üç yüz milyon liraya tamamlayacak biçimde ödeme yapmakla yükümlüdür.

---

⁵⁰ Aynı görüşte olanlar GÖLE, s.119, REİSOĞLU, s.76, ÖZTAN, s.748.

5. ÇEKİ İBRAZ EDENİN YETKİLİ HAMİL OLUP OLMADIĞININ İNCELENMESİ

Çek, ibrazı halinde ödenir. Ancak, bu ödemenin yetkili hamile yapılması gerekir. Çeki ibraz edenin yetkili hamil veya onun vekili yahut temsilcisi olması gerekir. Çeklerin nama, emre veya hamile düzenlenebileceğini göz önüne aldığımızda bütün bu durumları ayrı ayrı ele alarak incelememiz yerinde olacaktır.

- Buna göre TTK. m.567/1'e göre nama yazılı çeklerde muhatap banka sadece çekin hamili bulunan ve çek üzerinde adı yazılı olan veya onun hukuki halefi olduğunu ispat eden kişilere ödeme yapabilir. Muhatap banka, bu husus ispat edilmeden ödeme yapacak olursa, çekin meşru hamilini ispat edenlere karşı muhatap bankanın sorumluluğu devam eder(TTK. m.567/II).

Nama yazılı çeklerde çeki ibraz eden lehtar ise, kimliği tespit ve karşılaştırmak suretiyle yetkili hamili tayin edilebilir. Nama yazılı çeklerin ciro yoluyla devri mümkün olmadığından, bu şekilde düzenlenen çeklerde, tahsil cirosu da yapılamaz. Bu itibarla çek bedelinin kendi namına bir başkası tarafından tahsilini isteyen hamilin, o kişiye vekaletname vermesi gerekir.⁵¹ Eğer çeki ibraz eden miras yoluyla veya alacağın temlik yoluyla çeki iktisap etmişse, gerekli belgeler ibraz ettirilerek yetkili hamil olup olmadığı tespit edilebilir. Çekin temlik, çekin ön veya arka yüzüne yapılacak temlik

---

⁵¹ DOMANIÇ, Hayri: Karşılıksız Çek, İstanbul 1983 s.452

beyanıyla veya ayrı bir kağıda yapılacak temlik beyanı (TTK. 559/II) ve bu temlik beyanının içeren kağıdın ve çekin birlikte hamile teslimi ile olur. Bu işlemde sadece çekin veya ayrı bir kağıda yapılan temlik beyanının teslimi ile çekin temlik işlemi tamamlanmaz. Her iki belgenin aynı anda ve birlikte teslimi gereklidir.

- Emre yazılı çekte lehtar olarak yazılı buluna kişi çeki ibraz ettiği takdirde, yine kimliği tespit ve karşılaştırmak suretiyle yetkili hamillği tayin edilir. Bu çeklerde ödeme için ibrazda bulunan hamilin, nama yazılı çeklerde olduğu gibi, gerçekten alacaklı (meşru hamil) olup olmadığının araştırılmasına gerek yoktur.⁵² Fakat çekler ciro edilmiş ise, hamil, çek lehtarını olamayacağı için bankanın ciro zincirini, yani cirolar arasında düzenin ve teselsülün mevcut olup olmadığını incelemesi gerekir. Ancak bu inceleme kapsamına kanunda da belirtildiği gibi (TTK. m.713) ciro zincirindeki imzaların gerçek veya sahte olup olmadığını araştırmak girmemektedir. İlk cironun lehtara ait olması ve diğer imzalarda, bir önceki cironun imzası olması gerekir. Bu durumda ciro zincirinin düzenli olduğunu kabul zorunlu olur. Şeklen yetkili hamilin belirlenmesinde çizilmiş cirolar ise yazılmamış hükmünde olduğundan (TK.m.762) göz önüne alınmaz.⁵³

Yapılan ciroların tam ciro şeklinde olmasında bir problem bulunmamaktadır, çünkü tam ciro, ciro edilen kişinin adının belirtilmesi ile olur. Bir örnekle göstermek gerekirse;

---

⁵² KALPSÜZ, s.106; ÖZTAN, s.673)

⁵³ “Çizilen cirodan önceki lehtarın cirosu geçerli olup , bu nedenle meşru hamil olarak kabulü gerekir.”(Y.11.HD. 8.6.1987,E.1897/K.3405) Karar için bkz. ERİŞ, s.777, No.1432)

Özgür Erküçük'e ödeyiniz.

Hüseyin Nartok

Dinçer Öngün'e ödeyiniz.

Özgür Erküçük

Bu örnekten anlaşılacağı gibi tam cirolar arasında herhangi bir kopukluk yoktur ve bu çekin şeklen yetkili hamili olarak Dinçer Öngün gözükmektedir.

Çekin tam ciro yerine beyaz ciro ile devredildiği durumlarda ise şeklen yetkili hamilin tespiti güç olabilir. Yalnız, kanun koyucu çek üzerindeki son ciro beyaz ciro olsa bile, çeki elinde bulunduran kişinin çek üzerindeki hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı taktirde yetkili hamil sayılmasını kabul etmiş; ayrıca bir beyaz ciroyu başka bir cironun takip etmesi halinde, bu son ciroyu imzalayan kişinin çeki beyaz ciro ile devreden emre yazılı çeklerde şeklen yetkili hamilin tespit işlemine kolaylık getirmiştir.⁵⁴ Bu düzenlemeye göre ;

Özgür Erküçük'e ödeyiniz.

Dinçer Öngün

Ödeyiniz.

Özgür Erküçük

şeklinde yapılan cirolarda, çeki ödeme için ibrazda bulunan kişinin şeklen yetkili hamil olduğu ve çeki beyaz ciro ile Özgür Erküçük'ten iktisap ettiği kabul edilecektir.

---

⁵⁴ GÖLE , s. 136 vd.

Özgür Erküçük'e ödeyiniz.

Hüseyin Nartok

Ödeyiniz.

Özgür Erküçük.

Ödeyiniz.

Dinçer Öngün.

Bu örnekte ise, kanun koyucu Dinçer Öngün'ün çeki, Özgür Erküçük'ten beyaz ciro ile iktisap ettiğini, çeki ödeme için muhatap bankaya ibraz eden kişinin ise, bu çeki yine beyaz ciroyla Dinçer Öngün'den devraldığını kabul etmektedir.

Emre yazılı çeklerde ayrıca miras yoluyla veya alacağın temlik yoluyla kazanılmış ise, bu takdirde gerekli belgeler ibraz ettirilerek yetkili hamil saptanır.⁵⁵

- Hamile yazılı çeki ibraz eden kişinin kimliği, muhatap bankaca araştırılmadan çek bedelinin ödenmesi gerekir. Çünkü, hamile yazılı çeklerde, bakanın çeki elinde bulunduranın yetkili hamil olup olmadığını araştırma yetkisi yoktur zira hamile yazılı çeklerde zilyet olmak, mülkiyete karine teşkil eder.⁵⁶ Bununla beraber TTK m.713'e göre muhatap banka, yetkili hamilin saptanması sırasında ciro imzalarının düzenli olup olmadığını aramak zorundadır. Eğer ciro zincirinde herhangi bir kopukluk varsa, muhatap bankaca ödeme yapılamaz. Aksi halde, muhatap banka, çekin

---

⁵⁵ POROY, Reha/ TEKİNALP, Ünal: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, İstanbul 2007 s. 136 vd; DOMANIÇ, s. 643 vd.

⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZTAN, s. 1114 vd.

hesap sahibi olan keşideciye karşı sorumlu olur. Fakat bunların yanında kanunun da ifade ettiği gibi, muhatap banka, ciranta imzalarının sağlığını, yani sahte imzalar olup olmadığını araştırmakla mükellef değildir. Ancak ciro imzalarının sahte olduğunun muhatap bankaya duyurulduğu zamanlarda, muhatap banka ciro imzasını araştırmak zorunda ve sahteyse, hamile ödeme yapmaktan kaçınmak durumundadır.

6. ÇEKİN ÖDENMESİNE ENGEL OLACAK DİĞER HUSUSLAR BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Muhatap bankanın çeki öderken dikkat edeceği bir diğer husus, çekin ödenmesine engel olacak; çekin ziyasına yönelik bir ödemeden men kararının (çekin iptali) , bizzat keşidecinin vermiş olduğu bir ödemeden men talimatının ya da ibraz süresinin geçirilmiş bir çeke ilişkin cayma beyanının ve bunun gibi diğer durumların bulunup bulunmadığının incelenmesidir. Bu hususları da muhatap banka incelemekle yükümlüdür. Çekin karşılığı olsa dahi, muhatap bankanın ödeme yükümlülüğünün bulunmadığı bu durumları ayrı ayrı açıklayalım.

6.1 Cayma Bakımından

Cayma, temelinde nitelikli bir havale ilişkisi yatan çekte, keşidecinin muhataba vermiş olduğu ödeme yetkisini geri almasıdır (BK 457 vd.; 462; TTK 692/2).⁵⁷ Bu geri almanın (çekten caymanın) hüküm ifade edebilmesi için bazı şartlar öngörülmesinin yanında, çekten cayılmamış olunmasına da kanun bazı sonuçlar bağlamıştır.

Bu duruma göre çekten cayılabilmesinin şartlarından ilki çekin ibraz süresinin geçirilmiş olmasıdır. Dolayısıyla ibraz süresi içerisinde yapılan bir cayma beyanı, muhatap açısından bağlayıcı olmayacaktır. Aksine, çekin süresinde ibrazı ve karşılığının da varlığı halinde ödemede bulunmayan

---

⁵⁷ KENDİGELEN, s. 227.

muhatap hamile karşı sorumlu tutulabilecektir.(TTK 695/II; Çek K. 4/II-III). Buna karşılık ibraz süresi içerisinde çekten cayma, ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade etmek üzere geçerlidir.⁵⁸ Yargıtay da bir kararında ⁵⁹ keşideci 24.12.1974 tarihli iki adet çekin havale sebebinin gerçekleşmediğini ileri sürerek iptallerini ve borçlu bulunmadığının tespitini istemiştir. Her ne kadar davacı çek tarihinden iki gün sonra muhatap bankaya yazdığı mektupla çekten caydığını bildirmiş ise de, TTK m.711 gereğince, bu cayma ancak ibraz süresinin geçmesinden sonra hüküm ifade edeceğinden, ibraz süresi içinde yapılan bu işlemin, ödeme gününe kadar geçerliliğinden söz edilmez demektir.

Çekten cayılabilmenin ikinci şartı, ibraz süresi içerisinde çekin ödenmek üzere muhataba ibraz edilmemiş olmasıdır. Fakat çekin geçerli bir şekilde ve süresinde ibrazı yeterli olmayıp, ayrıca müracaat hakkının kullanılabilmesi için olduğu gibi, keşidecinin çekten cayma hakkının önlenmesi için de, usulüne uygun bir şekilde ödenmeme durumunun tespit ettirilmiş olması zorunludur (TTK 720; 721). Aksi takdirde keşideci süresinde ibraza rağmen çekten cayma imkanından yararlanabilir. Çekte keşideci tarafından konulmuş bir protestosuz kaydının bulunması halinde ise (TTK 730/I-10,TTK 634), keşidecinin cayma hakkının ortadan kaldırılabilmesi için sadece ibraz yeterli olacaktır.⁶⁰

---

⁵⁸KALPSÜZ, Turgut (Erem, Faruk-Çelebican,Gürhan): İktisadi ve Hukuki Yönden Çek s. 133; DOMANIÇ, s. 391; KARAYALÇIN , s. 292 ; NARBAY, Şafak: Çekten Cayma Ve Ödeme Yasası, İstanbul 1996 , s.58.

⁵⁹ 11. HD.23.9.1976 3582/3866 YKD. Mart 1978, s.387. Aynı şekilde 11.HD. 2.4.1987 849/2356 ERİŞ, s. 831.

⁶⁰ KENDİGELEN , s.227 vd.

Son olarak muhatabın ödeme yetkisinin ortadan kalktığından söz edebilmek için bir cayma beyanına ihtiyaç vardır. Bu cayma hakkının, muhataba yöneltmesi gereken ve karşı taraf açısından bağlayıcı olabilmesi için, herhangi bir gerekçeye dayanması şart değilse de, bu beyanın her türlü şüpheyi önleyici bir açıklıkla yapılması ve cayılan çekin ayrıca vasıflarının da cayma beyanında gösterilmesi isabetli olacaktır. Çekten cayma belli bir çek için olabileceği gibi, hesap belirtilmek suretiyle o hesaba çekilecek tüm çekler içinde mümkündür.

Çekten caymanın bankaya bildirilmesi herhangi bir şekle bağlı değildir. Fakat ispat açısından yazılı bildirme aranacaktır. Keşidecinin hesaptaki parayı çekmesinin cayma sayılıp sayılmayacağı tartışmalıdır.⁶¹ Yargıtay paranın çekilmesini cayma kabul etmemekte ve ibraz süresinden sonra dahi bu durumlarda keşideciyi sorumlu tutmaktadır.⁶²

6.2 Ödeme Yasağı

Ödemeyi engelleyecek diğer bir hal, keşidecinin, çekin kendisinin ya da üçüncü bir kişinin elinden rızasına aykırı olarak çıktığı iddiası ile ödemeyi yasaklamasıdır. (TTK 711/III) Bu durum çekin ödenmesinin men edilmesi durumudur.

---

⁶¹ İNAN, Nurkut: Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, Ankara 1981 s.56.

⁶² 12.HD. 29.11.1973 İlmî ve Kazai İçt. Der. 1978, Sa:208, sh. 6063; 12.HD. 10.12.1973 İlmî ve kazai İçt. Der. 1978, Sa: 208, s.6062. Aynı görüş NARBAY, s.59. Karşı görüş İNAN : Özel Hukukta Karşılıksız Çek, s.109.

Çekin rıza hilafına elden çıkması, çaldırması, kaybetme veya zorla gasp edilmeyi ifade etmektedir. Bunun dışında çekin keşideciye zorla imzalatırılması veya çekin zorla ciro ettirilmesi (BK. M.30) de bir irade sakatlanması hali oluşturup; çekin zorla elden çıkması kapsamında düşünölmek gerekir.⁶³

TTK. m.711 maddesinde açıkça anlaşıldığı gibi muhatap bankayı ancak "keşideci" ödmeden men edebilir.⁶⁴ Bu durumu iki ayrı açıdan ele alabiliriz.

Çekin keşidecinin elinden rızası dışında çıktığı durumlarda, keşideci, o çekin muhatap bankaca ödenmesini TTK 711/III. fıkrasına göre men edebilir. Bu men kararı hiçbir şekilde tabi olmamakla beraber telefonla dahi olabilir.

Çekin keşidecinin elinden rızası hilafına çıkması halinde, keşidecinin bu durumu muhatap bankaya haberdar ederek ödemeyi durdurması, TTK m.724. maddesi açısından da zorunludur. Zira, çeki ele geçiren kişi, çek üzerinde lehine değişiklikler yaparak o çeki sahte veya tahrif edilmiş duruma getirebilir. TTK 724. maddesi uyarınca da sahte veya tahrif edilmiş olan bir çeki ödemiş olmaktan dolayı muhatap bankaya derhal bildirilmemesi de hiç şüphesiz keşideci için önemli bir kusurdur ve bu yüzden, keşidecinin, muhatap bankanın hamile yapacağı ödmeden doğacak zarara katlanması, TTK 724. maddesine göre kaçınılmazdır.

---

⁶³ TEKİL, s. 70. " bu durumda çekin rıza hilafına değil, irade sakatlığı ile elden çıkmış olması söz konusudur" demektedir.

⁶⁴ Keşidecinin mirasçılarının çeki ödeme yasağı getirmeleri mümkün değildir.

TTK. 711/III. fıkrasına dayanarak keşidecinin çekin ödenmesini men ettiği durumlarda, muhatap banka kendisine ibraz edilen çekle ilgili ödemede bulunamaz, bulunursa keşideciye karşı hukuken sorumlu olur. Muhatap banka, ödenmesi keşideci tarafından men edilen bir çekin süresi içinde kendisine ibraz edilmesi halinde karşılığını bloke bir hesaba almalı ve çekin üzerine de ödememe sebebini yazarak hamiline iade etmelidir. Çek karşılığının blokesi muhatap bankaca hamil ile keşideci arasındaki ihtilafın çözümlenmesine kadar sürdürülmelidir. Buna karşılık, ibraz süresinin geçtiği hallerde, çek hamilinin muhatap bankaya başvurmadığı göz önüne alınarak, bloke kaldırılabilir.⁶⁵

Çek, hamilin elinden rızası hilafına çıkacak olursa, hamil keşideci gibi muhatap bankadan çekin ödenmemesini talep edemez. Bu hak TTK'nuna göre sadece keşideciye tanınmıştır. Yalnız, çekinin rızası hilafına elinden çıktığı iddiasında bulunan kişi, keşideciye başvurarak, onun vasıtasıyla çekin ödenmesini durdurmaya çalışabilir.

Çekin elinden rızası hilafına çıktığı iddiasında bulunan kişinin talebini, keşidecinin kabul etmediği durumlarda, muhatap bankanın yapacağı ödeme ancak mahkemeden alınacak bir ihtiyati tedbir kararı ile durdurulabilir. Dolayısıyla çekinin elinden rızası hilafına çıktığı iddiasında bulunan kişinin mahkemeye başvurarak ihtiyati tedbir kararı aldirmaktan başka yapabileceği bir imkan yoktur.⁶⁶ Keşidecinin, bankanın çeki ödemesini meneden beyanı

---

⁶⁵ GÖLE, s. 222

⁶⁶ İNAN, s.84

maddi hukuksal bir irade açıklaması olup, usul hukukuna ilişkin bir ihtiyari tedbir niteliği taşıyan bir karar değildir.

6.3 İptal

Çekin rıza hilafına elden çıktığı durumlarda, keşideci her zaman muhatap bankayı ödememeden men edebilirse de lehtar ve hamil açısından bu çeşit bir olanak olmadığından TTT 669. maddesine göre ödemenin durdurulması için mahkemeden iptal kararı almak gerekecektir. Bu kararı lehtar ve hamil alabileceği gibi, nihai olarak borcundan kurtulmak isteyen, daha önce, çekin ödenmesini men eden keşideci de alabilir. Dava yoluyla çekin iptal ettirilmesi ve bu şekilde hamilin hakkının korunması mümkündür.

Keşidecinin çaldırıldığını, kaybettiğini veya elinden zorla alındığını bildirdiği çekin iptali halinde, ödeme yasağı konulan çek nedeniyle bankanın ödeme yükümlülüğü son bulacaktır.

Daha önce doldurulmuş çek yapraklarının kaybı, çalınması ya da gaspında iptal davası açmak gerekirken boş çek yapraklarının çalınması, kaybı yada gaspı durumlarına ayrıca iptal davası açılmasına gerek olmaksızın, muhatap bankanın bu konuda uyarılması yeterli olacaktır. Boş çek yapraklarının doldurulması sonucu bu durum oluşacağından TTK 724. maddesi uygulanacaktır.⁶⁷

---

⁶⁷ REİSOĞLU, s.318

İptal kararı hak sahipliğinin teşhisi hususunda rol oynamaktadır. Bu kararın maddi hukuk yönünden herhangi bir etkisi yoktur, yani hakkın mevcudiyetine, muhtevasına ve hatta hak üzerinde tasarruf yetkisine tesir etmez. Sadece şekil yönünden bazı kolaylıklar sağlar. İptal kararı davacının alacaklı olduğunu göstermez. İptal kararı sadece davacının senedi ibraz edememesine rağmen hak sahibiymiş gibi kabul edilmesine imkan verir. Çeki kaybettiği veya çaldığı iddiasıyla iptal davası açıp da kazanan kişi için bu çek üzerinde hak sahibi olduğuna dair bir karine oluşur. Ancak bu karine muhatap bankanın çek bedelini iptal kararı alan kişiye ödeme imkanı vermez.⁶⁸

Sonuç olarak, açılan iptal davasıyla, iptal kararının verilmesinden sonra çeki elinde bulunduran üçüncü kişi, artık emre yazılı senetlerde düzgün ciro zincirinin, hamile yazılı olanlarda ise hamil olmanın sağladığı hak sahipliği karinesinden yararlanamayacaktır

6.4 İhtiyati Tedbir Kararının Varlığı

Keşideci, TTK.m.711/3.maddesine göre çeki ödeme yasağı getirebileceği gibi, çekin ödenmemesi için mahkemeden ihtiyati tedbir kararı da talep edebilir. Genelde çeki keşideci değil, fakat lehtar veya hamil kaybedeceğinden veya çaldıracağından keşidecinin ödeme yasağı getirmeyi reddetmesi de mümkündür. Gerçekten de keşideci lehtarın veya hamilin çeki örneğin kaybedip kaybetmediğini bilebilecek durumda değildir. Çekin

---

⁶⁸ REİSOĞLU, s.321

ödenmesini yasaklayarak gerçek hamile karşı sorumluluk altına girmek istemeyebilir. Dolayısıyla çeki rıza hilafına elden çıkan lehtar veya hamil için tek yol mahkemeden ihtiyati tedbir kararı talep etmektir.

İhtiyati tedbir kararlarıyla, çekin bankaya ibrazı halinde ödenmemesi hükme bağlanmaktadır. Buna göre muhatap banka çek kimin elinde olursa olsun bu karara uyacak ve ödemeyi reddedecektir. Oysa TTK.704'e göre iradesi hilafına elden çıkmış bir çeki iyiniyetle iktisap eden kişi korunmakta, yani çeki iradesi hilafına elden çıkan kişi bu defini ileri sürememektedir. Bu durumda mahkemelerin genel olarak ödememe şeklinde verdikleri ihtiyati tedbir kararı TTK.704 ile çatışmaktadır.⁶⁹ Dolayısıyla ihtiyati tedbir kararında, sadece tedbiri talep edenin çeki ibraz etmesi halinde ödenmemesi açıkta yer almalıdır.⁷⁰

İhtiyati tedbir kararı ile ödemeyi durduran hamil keşideciden farklı olarak on gün içinde iptal davası açmalıdır. Zira, ihtiyati tedbir kararı HUMK.m.109 hükmü gereğince kendiliğinden ortadan kalkar.

6.5 Hesap Üzerinde Rehin Bulunması

Çekle işleyen bir hesabın, hesap sahibi tarafından bir üçüncü kişi lehine veya hesabın bulunduğu banka lehine rehnedilmesi mümkün ve geçerlidir. Bu durumda bu hesaba çek çekilir ve hamil ödeme talebinde bulunursa, bir

---

⁶⁹ ERİŞ, s. 367.

⁷⁰ REİSOĞLU, s.239.

ayni hak olan rehin hakkı öncelik taşıyacağından ödeme yapılamayacak ve çek "hesapta karşılık vardır, ancak üzerinde rehin hakkı bulunduğundan ödenmemiştir" kaydıyla hamile iade edilecektir. Bu işlemde dolayı doğan sorumluluk ise kural olarak keşideciye ait olacaktır.⁷¹ Buna karşılık hesap esasen rehinli ise, çek karnesi vermemesi gereken bankanın, bu tutumu da Çek Kanununun 2. maddesine göre gerekli basiret ve itinayı göstermediği anlamı taşıyacağından, bankanın hamile karşı da sorumlu olmasını gerektirebilecektir.⁷²

6.6 Hesap Üzerine Haciz Veya Tedbir Konulması

Üzerine üçüncü kişiler tarafından hesap sahibinin borcu nedeniyle haciz kaydı veya tedbir konulan bir hesap için, banka çek defteri vermeyecektir. Ancak haczin veya tedbirin çek karnesi verilmesinden sonra konulması halinde bu haciz geçerli olacak ve çekin süresinde ibrazı üzerine örneğin "hesapta karşılık vardır, ancak hesap üzerinde haciz bulunduğundan ödenmemiştir" kaydı konularak çek hamile iade edilecektir. Böyle bir durumda bankanın keşideciye çekin karşılığını ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Hesapta karşılık yoksa, ayrıca haczin belirtilmesine gerek yoktur.⁷³

---

⁷¹ REİSOĞLU, s.244.

⁷² REİSOĞLU, s.244, TEKİL, s.50 de ; bu durumda bankanın kendi lehine olan rehin hakkından vazgeçtiği görüşündedir.

⁷³ REİSOĞLU, s.244

